

Een wijsgerig-antropologisch onderzoek naar de rol van zelfbewustzijn en empathie in de oorsprong en evolutie van moraliteit

Uitgangspunten: (a) Zich baserend op I. Kants conceptie van 'autonome zelf-controle' en D. Humes en A. Smiths conceptie van een 'onpartijdige toeschouwer', stellen hedendaagse, in evolutie geïnteresseerde (moraal)filosofen zoals Korsgaard (2006) en Kitcher (2006) dat het vermogen zich bewust te zijn van de eigen (en andermans) motieven en deze in vraag te stellen en te beoordelen, een *sine qua non* vormt voor moraliteit, resp. dat zelfbewustzijn noodzakelijkerwijs *evolutionair voorafging* aan moraliteit. Daarnaast leggen (b) moderne moraalpsychologen zoals Haidt (2003) en Moll et al. (2008) de nadruk op het belang van zgn. 'zelfbewuste emoties' (e.g. schaamte, schuld) en 'ander-bewuste emoties' (e.g. dankbaarheid, medelijden, woede) in de totstandkoming van morele oordelen. En (c) de psycholoog Humphrey (2007) stelt dat het ontstaan van achtereenvolgens (1) introspectief zelfbewustzijn en (2) zich via mentale 'simulatie' of 'projectie' in de plaats stellen van een ander (i.e. perspectief-name, empathiseren, mindreading), de menselijke relaties transformeerde tot een nieuw niveau van 'wederzijdse waardering' en de evolutie stimuleerde van allerlei vormen van (niet tot genetisch-familiale verwantschap beperkt) 'wederkerig altruïsme' (cf. Trivers 1971; Cosmides & Tooby 1992).

Doelstelling: De constructie van een *geïntegreerd wijsgerig-antropologisch en moraalwetenschappelijk model over de rol van zelfbewustzijn en empathie/mindreading in de oorsprong en evolutie van moraliteit* waarin (a) de bestaande moraalfilosofische visie op de rol van zelfbewustzijn in moraliteit wordt *verfijnd en onderbouwd* door inzichten en onderzoeksresultaten uit (b) de moderne moraalpsychologie en (c) de evolutionaire psychologie. Onderhavig project past als zodanig binnen de huidige tendens in de naturalistische wijsgerige antropologie om de moraalwetenschap te 'naturaliseren' (i.e. moraal- en evolutiepsychologisch te onderbouwen en verfijnen), en derhalve binnen de werkzaamheden van mijn onderzoekseenheid en de gerelateerde onderzoeksgroep *The Moral Brain* (zie FWO-voorstel: §1 van de wetenschappelijke uiteenzetting, en tevens de delen over de Vlaamse expertise, over de eigen onderzoekseenheid, en over de nationale en internationale context van het project). Wat nu volgt, is een (met het oog op een 2-jarig project) ingekorte en herwerkte versie van de doelstellingen en planning (cf. §2, §3 en §4 in de wetenschappelijke uiteenzetting in het FWO-voorstel). In een **eerste fase** zullen we een algemeen theoretisch kader construeren over de rol van zelfbewustzijn in (de evolutie van) *sociale* cognitie en gedrag (resp. empathie en altruïsme), om vervolgens in een **tweede fase** te focussen op de rol van zelfbewustzijn en op zelfbewustzijn gestoelde empathie of mindreading in specifiek *morele* cognitie en gedrag.

1^e fase (8 maanden: mei – december 2010): De constructie van een evolutietheoretisch basiskader dat de functionele rol van zelfbewustzijn in de evolutie van sociale cognitie en gedrag, resp. van empathie en altruïsme, in kaart brengt (cf. §2 in de FWO-wetenschappelijke uiteenzetting). De nadruk ligt op de evolutionaire transitie van (1) empathie *zonder zelf/ander-bewustzijn* (i.e. emotionele besmetting of resonantie) als motiverende factor achter 'verwantschapsaltruïsme', i.e. altruïsme tussen individuen met een hoge graad van genetische *identiteit* (Hamilton 1963), naar (2) empathie *met zelf/ander-bewustzijn* (i.e. perspectief-name, mindreading, theory of mind) als motiverende factor achter (niet tot genetisch-familiale verwantschap beperkt) 'wederkerig altruïsme'

(Trivers 1971; Cosmides & Tooby 1992). Coördinatie: De doctoraatsbursaal wordt bijgestaan door mijn evolutietheoretische expertise in het altruïsme- en empathie-onderzoek (Braeckman 2006; Focquaert et al. 2008), door leden van mijn onderzoeksgroep waaronder J. De Schrijver (FWO-aspirant over de evolutiepsychologie van altruïsme en empathie; De Schrijver 2009) en dr. F. Focquaert (postdoc. FWO over de evolutiepsychologie van zelfbewustzijn en mindreading; Focquaert & Platek 2007; Focquaert et al. 2008), en door copromotor prof. dr. J. Mertens (Vakgroep Biologie, hoogleraar in de gedrags- en sociobiologie).

2^e fase (16 maanden: januari 2011 – april 2012): Zoals hierboven uitgelegd in ‘uitgangspunten’ en ‘doelstelling’: de constructie van een geïntegreerd wijsgerig-antropologisch en moraalwetenschappelijk model over de rol van zelfbewustzijn en empathie/mindreading in de oorsprong en evolutie van moraliteit waarin **(a)** de moraalfilosofische visie op de rol van zelfbewustzijn in moraliteit wordt *verfijnd en onderbouwd* door **(b)** inzichten en onderzoeksresultaten uit de moraalpsychologie en door **(c)** de in vorige fase bestudeerde modellen uit de evolutiepsychologie. Coördinatie: De doctoraatsbursaal wordt bijgestaan door mijn expertise in de moraalwetenschap en de evolutiepsychologie (cf. Verplaetse et al. 2007, 2009), door leden van mijn onderzoeksgroep waaronder dr. F. Focquaert (zie supra) en dr. L. Van Speybroeck (postdoc. FWO), door copromotor prof. dr. J. Verplaetse (Vakgroep Grondslagen en Geschiedenis van het Recht, docent moraalfilosofie en moraalpsychologie), en tevens door de leden van de gerelateerde en internationaal erkende onderzoeksgroep *The Moral Brain* (voorgezeten door Verplaetse en mezelf; zie FWO-voorstel).

Methodologie: Literatuurstudie en theoretisch modelleren. De tussentijdse onderzoeksresultaten worden ter evaluatie voorgesteld op lezingen en internationale colloquia en expert meetings – waarvan we er een aantal zelf (co-)organiseren door onze verbondenheid met internationale onderzoeksinstanties zoals *The Moral Brain* (themoralbrain.be), het *Center for Evolutionary Psychology* (University of California, Santa Barbara) en de *Human Behavior and Evolution Society* (hbes.com) (zie FWO-voorstel) – om vervolgens in artikelvorm ter publicatie te worden aangeboden aan relevante internationale wetenschappelijke en filosofische tijdschriften met leescomité. De gepubliceerde output vormt de basis van een doctoraal proefschrift (cf. FWO-voorstel).

Referenties

Braeckman J. 2006, ‘Altruïsme van de Hymenoptera tot de naakte molrat / Altruism: from Hymenoptera to the naked mole rat’, in J. Verplaetse, P. Allegaert & A. Cailliau (eds.), *Voorbij Goed & Kwaad / Beyond Good & Evil*, Snoeck, Ghent: 35-41

Cosmides L. & Tooby J. 1992, ‘Cognitive adaptations for social exchange’, in J. Barkow, L. Cosmides & J. Tooby (eds.), *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*, Oxford University Press, New York: 163-228

De Schrijver J. 2009, ‘An evolutionary and cognitive neuroscience perspective on moral modularity’, in J. Verplaetse, J. De Schrijver, S. Vanneste & J. Braeckman (eds.), *The Moral Brain: Essays on the Evolutionary and Neuroscientific Aspects of Morality*, Springer, Dordrecht Heidelberg London New York: 255-270

Focquaert F., Braeckman J. & Platek S.M. 2008, 'An evolutionary cognitive neuroscience perspective on human self-awareness and theory of mind', *Philosophical Psychology* 21: 47-68

Focquaert F. & Platek S.M. 2007, 'Social cognition and the evolution of self-awareness', in S.M. Platek, J.P. Keenan & T.K. Shackelford (eds.), *Evolutionary Cognitive Neuroscience*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts: 457-497

Haidt J. 2003, 'The moral emotions', in R.J. Davidson, K.R. Scherer & H.H. Goldsmith (eds.), *Handbook of Affective Sciences*, Oxford University Press, Oxford: 852-870

Hamilton W.D. 1963, 'The evolution of altruistic behaviour', *The American Naturalist* 97: 354-356

Humphrey N. 2007, 'The society of selves', *Phil. Trans. R. Soc. B* 362: 745-754

Kitcher P. 2006, 'Ethics and evolution: how to get here from there', in F. de Waal, R. Wright, C.M. Korsgaard, P. Kitcher & P. Singer, *Primates and Philosophers: How Morality Evolved*, Princeton University Press, Princeton: 120-139

Korsgaard C.M. 2006, 'Morality and the distinctiveness of human action', in F. de Waal, R. Wright, C.M. Korsgaard, P. Kitcher & P. Singer, *Primates and Philosophers: How Morality Evolved*, Princeton University Press, Princeton: 98-119

Moll J., de Oliveira-Souza R., Zahn R. & Grafman J. 2008, 'The cognitive neuroscience of moral emotions', in W. Sinnott-Armstrong (ed.), *Moral Psychology Vol. 3*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts: 1-17

Trivers R.L. 1971, 'The evolution of reciprocal altruism', *Quarterly Review of Biology* 46: 35-57

Verplaetse J., De Schrijver J., Vanneste S. & Braeckman J. (eds.) 2009, *The Moral Brain: Essays on the Evolutionary and Neuroscientific Aspects of Morality*, Springer, Dordrecht Heidelberg London New York, pp. 270

Verplaetse J., Vanneste S. & Braeckman J. 2007, 'You can judge a book by its cover: the sequel. A kernel of truth in predictive cheater detection', *Evolution and Human Behavior* 28: 260-271